

HET WOORD VAN DE WEEK

Orgaan van DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

20e jaargang nr. 27

3 juli 1967

administratie
postbus 114, Utrecht
tel. 030-24641
postgiro 58

abonnementsprijs f 6,— per jaar
buitenland f 7,50 per jaar
voor België f 6,50
losse nummers f 0,50
verschijnt wekelijks

Een oud, maar urgent thema

De verhouding tussen enerzijds de vrijheid, die voor de mens kenmerkend is, en anderzijds de eisen, die de gemeenschap aan de mens moet stellen om goed te kunnen functioneren, is een thema, dat in de praktijk van het leven steeds weer opduikt, en dus ook de theoretici tot overdenking en bespiegeling dwingt.

Omdat ik van mening ben, dat dit probleem zich in de komende tijd in toenemende mate aan ons zal opdringen en onze levensmogelijkheden in hoge mate zal bepalen, wil ik het vanavond tot onderwerp van mijn korte causerie nemen.

Als uitgangspunt diene een gesprek, dat ik over de botsingen te Amsterdam-tussen-jongeren-en-het-gezagsapparaat een paar maanden geleden voerde met een inwoner daar, een bijna vijftiger. Hij meende te mogen veronderstellen, dat hij de opinie van een niet onbelangrijk deel van het hoofdstedelijk publiek vertolkte.

Hij stelde zich in principe onvoorwaardelijk achter de demonstratieeisen van de jeugd. Nu gaat het mij vooral om zijn motivering. Zijn stelling was n.l., dat aan de rechten van het individu altijd prioriteit moet worden toegekend. De mens mag in principe zelf, autonoom zijn weg kiezen; de gemeenschap dient voor deze wegen ruimte te scheppen. „Wat blijft er”, zo betoogde hij, „van de eigenheid van de persoon over, als deze zich voortdurend moet aanpassen aan de wensen, nee: de eisen van de totaliteit der anderen?” Hij legde er daarbij de nadruk op, dat je ongevraagd en ongewild, maar wel verplicht, als individu in de maatschappij terecht komt. Daarom hoeft de enkeling ook alleen met eigen instemming haar beperkingen te aanvaarden, in tegenstelling tot de situatie, waarbij je vrijwillig als lid tot een bepaalde groep toetreedt.

Alvorens op de inhoud van deze stelling nader in te gaan, het volgende. Door de voor brede lagen toegenomen welvaart zijn we steeds minder geneigd en genegen een deel van onze persoonlijke vrijheid af te staan. Het is immers één van de aantrekkelijke kanten van de grotere materiële mogelijkheden, dat je je méér dingen kunt permitteren zonder wie dan ook

te vragen wat hij ervan denkt, laat staan of het van hem wel mag.

Het zou uitermate schijnheilig zijn als ik de positieve kanten van het wat ruimere levensbestaan, vergeleken bij de tijd vóór '40, zou ontkennen of zelfs maar afzwakken. Hierover geen misverstand dus; maar die minder-toeschietselijke tendens mag in verband met ons onderwerp niet uit het oog verloren worden.

En nu de filosofie van mijn gesprekspartner.

Ik leg het accent in de verhouding mens — gemeenschap toch wat anders. Ik zou hem graag het gelijk gunnen maar ik vrees, dat hij „het costelijk goet”, dat hij veilig wil stellen, de menselijke vrijheid, door de beklemtoning en isolering ervan, juist in gevaar brengt.

Ik wijs in dit verband op een drietal ontwikkelingen, dat in de wereld naar voren komt, (en dus ook van belang voor óns leven) die van de toename van de wereldbevolking —, die van de steeds groter wordende verschillen in welstand tussen de westelijke en vele niet-westelijke landen en die van de ingrijpende veranderingen in het productieproces. Een enkel toelichtend woord hierover:

Het eerste feit, de toename van de wereldbevolking, brengt mee, dat ieder die anderen steeds meer zal ontmoeten en met hen de daardoor steeds ingewikkelder wordende opgave van het samenleven zal moeten oplossen. Een samenballing van mensen, als juist een stad als Amsterdam te zien geeft, toont er elke dag de duidelijke symptomen van. (Een tweede woning, die enkelen zich op een paar honderd kilometer afstand kunnen permitteren, lost heus het probleem niet op.) Welnu: wie in deze omstandigheden allereerst op z'n eigen ponteneur let, en zich niet primair afvraagt: Wat moet mijn bijdrage, (inderdaad vaak: mijn offer) zijn om dit samenleven dragelijk te maken, komt in situaties terecht, die onhoudbaar worden. Dan ontstaat gemakkelijk een klimaat, waarin botsingen en déraillementen welig tieren. Dan zijn de voorwaarden geschapen om de slechtst mogelijke „oplossingen” aan bod te laten komen: of de rücksichtslose gezagsuitoefening, of de ontbindende chaos. Daar gaat dan

een radio-uitzending van maandag 3 juli 1967

in beide gevallen de persoonlijke vrijheid, die men juist overeind wilde houden.

Van andere, momenteel nog dreigender importantie is het probleem van het samenleven der volkeren. De bewoners van in materieel opzicht achtergebleven gebieden nemen dat verschil niet meer, gelukkig. Vooral daarom niet, omdat onze welvaart ten dele op hun armoede opgetrokken is. Hier ligt de conflictstof bergenhoog opgestapeld. Als we niet bereid zijn onze lotsverbondenheid metterdaad te aanvaarden, tarten we de toekomst. Een Erasmus en een Tinbergen leggen ons, Nederlanders, in dezen een bijzondere verplichting op.

Een derde terrein, waar onze kunst van en bereidheid tot het samenleven hard nodig zullen zijn, is dat van de technisch-industriële ontwikkeling. De golf van ontslagen, die we in ons land het laatste jaar meegemaakt hebben, is een teken aan de wand. We kunnen in de toekomst in het produktieproces met minder arbeidsuren toe; dit betekent een diep-ingrijpende verandering in ons hele leefpatroon. Maar de weg van het ontslag is tegelijkertijd de weg van de minste weerstand. Als we in de betrokken werkgemeenschap allereerst aan onszelf blijven denken en erin berusten, dat enkele anderen de volle last van de nieuwe problematiek op hun schouders gelegd krijgen, in plaats van samen de gevolgen te dragen, stellen we onszelf veilig — voorlopig althans — op een zedelijk niet te verantwoorden wijze. De beste werkloosheidsvoorzieningen ontheffen ons niet van de plicht naar betere oplossingen te zoeken. Onze generatie zal dan o.a. beoordeeld worden naar de wijze waarop ze deze uitdaging beantwoordt.

En nu de essentiële vraag:

Moet er in de drie ontwikkelingen die we slechts aanstipten doch die ons in hun onvolledigheid toch voldoende symptomatisch voorkomen, dwingend ingegrepen worden?

Een kardinale en beangstigende vraag. Halen we daarmee niet de diktatuur in huis? Is het

zomer

parken in
waait het water
en om een bloem
waaïen wolken mee

het waait de lente langs
het waait de zomer in
en ruisend draaien draaien
de bomen hun groen omhoog

Theo Coenraads

middel dan zo mogelijk niet erger dan de kwaal?

Hier nu zal de democratie moeten bewijzen, dat ze rechtvaardig en krachtig kan zijn. Democratie wil zeggen: in volle openheid en gelijkberechtigtheid en na goed voorbereid beraad de bindende maatregelen vaststellen en uitvoeren, die een maximum aan gerechtigheid en aan individuele vrijheid ten doel hebben. Wie inziet, dat dit maximaal haalbare resultaat-in-alter-belang grenzen moet stellen aan het uitleven van de persoonlijke vrijheid, zal daardoor niet langer gefrustreerd zijn. Eerder dankbaar, dat hij aan de voorbereiding van dit resultaat juist in volle vrijheid heeft mogen meewerken.

Tenslotte: Is dit een typisch — en uitsluitend — humanistisch standpunt?

Uitsluitend zeker niet. Daarvoor is er gelukkig met andere geestelijke groepskringen voldoende overeenkomst aan redelijkheid en offerbereidheid.

Het is mijn interpretatie van het betreffende punt uit het Beginselprogramma van het Humanistisch Verbond, waar staat: „Het humanisme stelt vrijheid en gerechtigheid als eis voor het persoonlijke en maatschappelijk leven”.

Hiermede ben ik het geheel eens, met de aantekening dus, dat ik in situaties, waar gekozen moet worden tussen beide eisen, de tweede — de gerechtigheid — laat prevaleren.

S. Bouma

„Grenzen en vergezichten”

De Volkshogeschool „Overcinge”-Havelte Dr. verzocht ons de aandacht van onze lezers te vestigen op een cursus voor personen van 60 jaar en ouder. Wij vestigen er wel de aandacht op, dat door ons geen nadere inlichtingen kunnen worden verstrekt, daar de organisatie geheel valt onder de verantwoordelijkheid van de Volkshogeschool.

De redactie

Onder het thema „Grenzen en vergezichten” wordt dit jaar op de Volkshogeschool „Overcinge” een cursus gehouden voor mensen van 60 jaar en ouder.

Voor hen doemen vergezichten op, die juist het leven van de ouder en rijper wordende mens zo boeiend kunnen maken. Men heeft rustig de tijd om van deze vergezichten te genieten, als men zich daarvoor open stelt.

De bedoeling van deze cursus is, om samen eens

cursus voor 60-jarigen en ouder

te denken over deze dingen. Daarnaast is er volop gelegenheid om te genieten van de prachtige omgeving en zullen ook handenarbeid en een excursie een plaats vinden in het programma.

Iedereen, die gezond is kan deelnemen. Voor diëten kan worden gezorgd, mits dit bij de aanmelding meteen opgegeven wordt. De groep zal uit ongeveer 20 personen kunnen bestaan.

Er zijn slaapkamers voor twee en drie personen. Ook overdag zal er gelegenheid zijn om te rusten, voor degenen, die dat gewend zijn.

De cursuskosten bedragen f 60,— per persoon. Voor een echtpaar f 100,—, alles inbegrepen, ook desgewenst afhalen per auto van station Meppel.

Deze cursus wordt gehouden in de week van 14-19 augustus a.s.

Men kan zich opgeven bij de administratie van de Volkshogeschool „Overcinge” te Havelte Dr.

Kort kommentaar

UITZENDING VAN VRIJDAG 30 JUNI 1967

„Ze graven hun eigen graf”

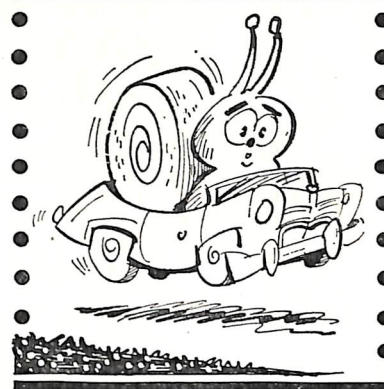
Als er één sociologische wet is, die voortdurend bewezen wordt waarde lezers, is het wel dat de vrijheid ondeelbaar is. Een beetje vrijheid is onbestaanbaar. De vrijheid van geest, de vrijheid van kritiek, de vrijheid van drukpers, de vrijheid van wetenschap, het is één en ondeelbaar. Het is de belangrijkste waarde van het Westen, het is de garantie dat de waardigheid van de mens gerespecteerd wordt en dat er veranderingen kunnen plaats vinden zonder bloedvergieten. Dat is het belangrijkste aspect van de democratie in de Westerse zin.

Die regeringsvorm is zijn loop begonnen in Athene in de 6e eeuw vóór Christus, toen de Atheense staatsman Solon de volksvergadering open stelde voor alle vrije Atheense mannen, die over de wetten beraadslaagden en daarover stemden. Het volk werd volwassen en in staat geacht om met elkaar de staat te besturen. Geen onmondige burgers, die slechts hadden te gehoorzamen aan wat enkele oplegden maar mondige mensen die vrijwillig zich aan de wetten hielden, die zij in meerderheid hadden gewild, terwijl de minderheid het recht had om kritiek te oefenen. Dat is de onsterfelijke roem van Griekenland. Ja, onsterfelijk?

Een stelletje militairen in Griekenland in 1967 heeft gemeend aan de democratie een eind te moeten maken en zij menen — zoals alle dictatoren en tirannen — dat zij weten wat het volk wil. Hoe zij dat weten zeggen ze niet en het is het oude liedje, militairen — mensen van de daad — nemen de macht in handen door de bajonetten en vermoorden de democratie. Zij geven wetten, zij gaan een nieuwe grondwet

WEES GEEN SLAK !!

TE LANGZAAM RIJDEN OP DE AUTO -
SNELWEG IS ONVEILIG EN STRAFBAAR!

Aanpassen aan
het algemene
verkeer
van 80 à 90 km
is veel veiliger.

maken zonder dat zij weten hoe de bevolking erover denkt. Als er kritiek komt, komt die van slechte mensen en die moeten hun mond houden. Houden zij hun mond niet, dan worden zij gestraft.

Wat hebben deze dappere jongens, die het vaderland weer eens gered hebben, laatstelijk voor een stunt uitgehaald? Er is een wet, let op dat woord wet! — Uitgevaardigd waarbij het mogelijk zal zijn om professoren, die meningen verkondigen, die niet in overeenstemming zijn met het „nationale ideaal”, met zes maanden gevangenis te straffen. En daar gaat de geestelijke vrijheid, daar begint de zuivere dictatuur. De premier van Griekenland — een stroman van de kolonels — heeft het recht hoogleraren te ontslaan.

Ik dacht, dat de Verenigde Naties een charter van mensenrechten had aangenomen, waarin de geestelijke vrijheid verankerd was en dat Griekenland dat stuk mede ondertekend had. Ik dacht, dat door deze maatregelen Griekenland zich los heeft gemaakt uit de Westerse wereld en ik dacht dat dit heilloze regiem eens zal vallen na een gewelddadige omwenteling, die zij elke dag naderbij brengen, terwijl er talloze slachtoffers zullen vallen. Fijne lui die kolonels, die het zo goed weten....

Ja, er is in deze verscheurde wereld, waarin de totalitaire regimes talrijker worden en nationalistischer — die pest van deze tijd — net behoefte aan een nieuwe dictatoriale regering, die lieden begrijpen de tekenen des tijds en deze verachters van de mensen moeten zo maar door gaan om een arm en zwogend volk, dat juist economisch wat voortuitging, terug te gooien in een regering van lieden, die eerst doen en daarna misschien nog eens nadenken, voorzover ze dat kunnen.

Maar laat ze maar wetten uitvaardigen, laat ze maar streng regeren, hoe strenger hoe beter want dan graven ze hun eigen graf. Wat zei Lincoln? Je kunt alle mensen korte tijd beduvelen, en je kunt enkele mensen blijvend beduvelen, maar je kunt niet alle mensen blijvend beduvelen. Dat zullen de kolonels merken.

H. Bongers

Vlieg-boot-reis Noorwegen

van 6 t/m 19 augustus 1967

Heen: per vliegtuig naar Stavanger, per fjordenboot naar Haugesund, per bus naar het Hardangerfjord, Signefjord en terug via Voss naar Bergen. Per boot van Bergen naar Holland.

Prijs f 665,—.

Aanmelding vóór 20 juli a.s. bij G. Blöten, Julianaweg 4, Utrecht. Tel. (030) 80048. (na 18 uur).

GESCHIEDENIS
VAN HET HUMANISME
IN NEDERLAND

van dr. A. L. Constandse

Verkoopprijs: f 8,90. Te bestellen bij het Centraal Bureau van het Humanistisch Verbond, postbus 114, Utrecht door storting of overschrijving op postrekening no. 30 49 60, met vermelding van de titel van het boek.

Kenmerk

Lezende in het huisorgaan van het Humanistisch Verbond, bleef ik plotseling steken bij de zin: „Wie of wat zijn die humanisten, wie bent u?”

Meestal lees je over zulke zinnestukjes heen. Je weet, dat de schrijver niet bedoelt dat je dit nu meteen haarfijn gaat zitten uitzoeken. Hij is trouwens niet aanwezig en hij verwacht ook niet, dat je hem omgaand een briefje met het antwoord zult sturen. Als je er bovendien een gewoonte van ging maken één enkel zinnestuk zo aan alle kanten te gaan besnuffelen, dan kwam je niet ver. Maar deze keer bleef ik aan dit zinnestuk hangen. Misschien doordat er in huis ergens iets kraakte, of omdat ik een slok koffie wilde nemen, of omdat ik juist even ging verzitten.

Voor mensen als Droogstoppel of juffrouw Laps is zo'n vraag niet moeilijk. Batavus Droogstoppel was makelaar in koffi, Lauriergracht 37. En mejuffrouw Laps was juffrouw Laps en griffermeerd. Zo gemakkelijk kom ik er niet af. Ik ben noch makelaar in koffi, noch griffermeerd.

„Wie of wat bent u?” Het antwoord op die vraag vereist enig zelfonderzoek. Maar in het algemeen wordt het weinig gewaardeerd als men met zichzelf bezig is. Voor dichters en dergelijke lui kan het er nog mee door. Als een dichter zegt: „Ik ben God in het diepst van mijn gedachten”, dan denken wij: „Toemaar! Enfin, het is maar een dichter”. Een gewoon mens kan zich zoiets niet permitteren. Ook al denkt hij het — en ik ben er niet rotsvast van overtuigd dat er ook geen humanisten zijn die het denken — dan nog zegt hij het niet.

Als wij het interessante object „ik” bekijken moeten wij ons voor vele dingen hoeden. Wij mogen het niet te mooi maken en aan zelfingenomenheid en zelfvergoding gaan doen. Maar het moet ook geen zelfpijniging of -verwerping worden, hetgeen trouwens meestal op hetzelfde neer komt.

„Wie bent u?” Antwoord: „Ik ben mens en niets menselijks is mij vreemd”. Dat klinkt bescheiden, maar het kan ontzettend hoogmoedig zijn. Bovendien is het eigenlijk geen antwoord. Het is net zoiets alsof je zegt: „Een humanist ziet er uit als een humanist”. En dat „niets menselijks is mij vreemd” is een uitvlucht voor alle mogelijke onmenselijke, althans onhumane, ontsporingen. Dan is mij de Amerikaanse zegswijze: „Ik ben net zo goed als jij en waarschijnlijk beter” nog liever.

De vraag zou misschien beter anders gesteld kunnen worden. Bij voorbeeld: „Wie bent u? Wie was u gisteren? Wie zal u morgen zijn?” Antwoord: „Een piekeraar, een amorphe luiwammes, hopelijk een kampioen voor waarheid en recht”. Dat laatste klinkt een beetje opgewonden, maar zonder opgewondenheid komen

wij er niet. Als het morgen onverhoopt met het kampioenschap nog niet lukt, is het ook al mooi als ik er in slaag niemand ongenoegen te doen. In de praktijk is dit misschien wel het meeste dat een gewoon mens bereiken kan. Maar het is toch wat negatief en niet genoeg.

Zou de vraag misschien moeten luiden: „Wie zou u willen zijn?” Olala, dát is een vraag! Even denken... Zou ik iemand willen zijn die iedereen, inclusief mezelf, gelukkig maakt? Dat kan niet, want geluk is een top en een permanent geluk zou een hoogvlakte zijn. Het zou — alweer dat negatieve — natuurlijk ook al mooi zijn, als ik de mensen — inclusief mezelf — voor ongeluk kon behoeden. Dus geen oorlog, geen honger, geen angst meer. Goed laten wij het daar dan maar even op houden, want één bladzij is maar twee kleine kolommen.

De volgende vraag is nu, of dit typisch de houding van een humanist is. Ik geloof het niet. Ik ken tenminste verscheidene mensen die zich een beroerte schrikken bij het woord humanist en die er precies net zo over denken. Zij zijn van even schone verlangens vervuld en falen gemiddeld even vaak als ik.

Er zijn wel mensen op wie ik niet wil lijken, geestdrijvers in en buiten de kerken bij voorbeeld en rassisten en principiële doodslaanders. Hoe ik die gelukkig zou moeten maken of voor ongeluk behoeden, zie ik nog niet, want hun geluk is eens anders ongeluk.

Het is mij een paar keer overkomen, dat een christelijk man in mij een bondgenoot meende te zien. Dat heeft mij toen wel verbaasd, maar eerlijk gezegd ook wel geveid. Want die mannen zagen in mij dus een redelijk persoon die in hun club niet zou misstaan en het is altijd prettig, als een ander je redelijk vindt.

Zou het misschien kunnen zijn, dat wij een stukje opschieten, als er geen zichtbaar verschil meer is tussen humanisten, roomsen en gereformeerden? Als ik goed ben ingelicht is die vraag op het congres van het Humanistisch Verbond ook al opgeworpen. Het lijkt mij geen vraag van werkelijke betekenis, meer een vraag van de soort die gereformeerden, al of niet vrijgemaakt, bezig houdt en die voor- en tegenstanders van het celibaat en het pilgebruik van elkaar verwijderen: voor ingewijden blijkbaar van grote betekenis, maar voor buitenstaanders wat onwezenlijk. Onwezenlijk althans voor de vraag of je een echte christen of een goede humanist bent.

Ja, dat is misschien een typisch humanistisch trekje: de verdraagzaamheid. Maar die moeten wij dan ook intolerant nastreven.

(Alles nog eens overlezend, vind ik dat dit pod-dorie net een dagopening lijkt. Om passend en in de landstaal te eindigen: het zij zo).

H.H.

uitzendingen van het humanistisch verbond

Vrijdag 7 juli 22.25 uur:

Kort kommentaar (Hilv. I)

Maandag 10 juli 19.40 uur:

Th. W. Polet: „Plaats in de wereld” (Hilv. II)

Televisieuitzending op maandag 17 juli van 22.30-22.45 uur:

„Het humanisme in de Verenigde Staten”.

Een gesprek tussen Tolbert H. McCarroll en Mr. M. G. Rood.